

Folkloryzm i witalizm

- Folkloryzm i witalizm

Źródło: online-skills, cc0.

Ważne daty

1881-1945 – lata życia Beli Bartóka

1882-1937 – lata życia Karola Szymanowskiego

1882-1971 – lata życia Igora Strawieńskiego

1904 – premiera *Jenufy* Leoša Janačka

1913 – premiera baletu *Święto wiosny* Igora Strawieńskiego

1926 – powstanie dwuczęściowego zbioru miniatur fortepianowych *Pod gołym niebem* Beli Bartóka

1936 – premiera baletu *Harnasie* Karola Szymanowskiego

1949 – powstanie *Symfonii rustica* Andrzeja Panufnika

1964 – powstanie cyklu pieśni *Folk songs* Luciano Berio

1974 – powstanie poematu symfonicznego *Krzesany* Wojciecha Kilara

1996 – wydanie płyty Grzegorza z Ciechowa *ojDADAna*

1999 – powstanie chóralnego cyklu pieśni kurpiowskich *Hej, z góry, z góry! Kóniku bury*
Henryka Mikołaja Góreckiego

2007 – powstanie kompozycji zbiorowej Agaty Zubel i Cezarego Duchnowskiego
Szymanki Kurpianowskie

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

8. Muzyka XX i XXI wieku. Uczeń:

1) charakteryzuje muzykę w kontekście estetyki epoki – wymienia i opisuje wybrane style i techniki muzyki XX i XXI w.: impresjonizm, ekspresjonizm, dodekafonia, serializm, punktualizm, neoklasycyzm, nawiązania do jazzu, folkloryzm, witalizm, aleatoryzm, sonoryzm, muzyka elektroakustyczna, improwizowana, multimedialna, performance;

3) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów: Claude Debussy, Maurice Ravel, Aleksander Skriabin, Arnold Schönberg, Siergiej Prokofiew, Igor Strawiński, Béla Bartók, Siergiej Rachmaninow, Dymitr Szostakowicz, Manuel de Falla, George Gershwin, John Cage, Olivier Messiaen, Pierre Boulez, Karheinz Stockhausen, Steve Reich, Gerard Grisey, Kaija Saariaho, Thomas Adès i in.;

4) omawia polską muzykę XX wieku i jej twórców, dokonując klasyfikacji zgodnie ze stylami i kierunkami: Mieczysław Karłowicz, Karol Szymanowski, Grażyna Bacewicz, Witold Lutosławski, Andrzej Panufnik, Tadeusz Baird, Kazimierz Serocki, Wojciech Kilar, Henryk Mikołaj Górecki, Krzysztof Penderecki, Eugeniusz Knapik, Aleksander Lasoń, Andrzej Krzanowski, Paweł Szymański, Hanna Kulenty, Paweł Mykietyn, Agata Zubel i in.;

5) zna pojęcia: skala całotonowa, atonalność, technika dwunastotonowa (dodekafonia), seria, polirytmia, polimetria, politonalność, klaster.

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

2. nazywa i porządkuje główne nurty, gatunki i style muzyczne, wskazuje formy wypowiedzi artystycznej spoza tradycyjnej klasyfikacji, uzasadniając swoją wypowiedź;

3. zna konteksty kulturowe i naukowe powstawania muzyki.

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

1. wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata) i/lub pisemnej (np. esej, referat) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię.

Nauczysz się

charakteryzować znaczenie terminu folkloryzm;

przedstawiać genezę folkloryzmu;

przedstawiać intencje kompozytorów do tworzenia utworów muzycznych zawierających elementy folkloru;

rozróżniać folkloryzm i witalizm w utworach muzycznych;

przedstawiać różne bodźce i motywacje sięgania po muzykę ludową;

przedstawiać zależność pomiędzy tworzeniem utworów muzycznych zawierających elementy folkloru i wydarzeniami historycznymi.

Wokół zagadnienia folkloryzmu

W pierwszych dekadach XX w. badacze kultury ludowej w Polsce zaczęli rejestrować zjawisko zaniku tradycyjnej pieśni ludowej i stopniowe zastępowanie jej przez krótkie, najczęściej żartobliwe, [przyśpiewki](#). Fakt ten zaobserwowali też kompozytorzy, w konsekwencji podejmując się misji utrwalenia w twórczości profesjonalnej ginących form muzyki ludowej. Jednym z kompozytorów polskich, zarazem twórcą *nowoczesnego folkloryzmu*, stał się Karol Szymanowski.

W etnomuzykologii termin *folkloryzm* odnoszony jest do tzw. drugiego bytu folkloru. Możemy o nim mówić, kiedy pozbawimy kulturę ludową jej pierwotnego czynnika kontekstowego (wykonamy utwór ludowy na festiwalu, zaaranżujemy go dla zespołu pieśni i tańca, wykorzystamy jako materiał do innej kompozycji). Najczęściej kojarzony jest on ze stylem kultury popularnej (zespoły folkowe) i masowej (repertuar zespołów pieśni i tańca), ale szczególną jego odmianą jest pewien zakres twórczości artystycznej nazywanej *sztuką przeróbek i naśladownictwa folkloru*.

Folkloryzm w tzw. muzyce poważnej reprezentowany jest przez wszystkie gatunki muzyczne – miniatury, [koncerty](#), [symfonie](#), [opery](#), [balety](#)... angażując rozmaity aparat wykonawczy.

Folkloryzm i witalizm w Europie

Wzory łowickie, online-skills, CC BY 3.0

Bela Bartók transkrybuje nagrania melodii ludowych, bowandhammer.com, CC BY 3.0

Igor Strawiński fot. Robert Regassi, 1921, wikimedia.org, domena publiczna

Folklorizm w Polsce

Obecność w muzyce poważnej elementów folkloru tłumaczy się przede wszystkim uwarunkowaniami politycznymi, wskazując – jako przyczyny sięgnięcia po wyznacznik polskości – na zagrożenie tożsamości narodowej bądź chęć podkreślania kulturowej odrębności. Kwestia zachowania ducha narodowego za pośrednictwem rodzimej kultury po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w listopadzie 1918 r. była problemem nadal aktualnym. Okazało się bowiem, iż na mapie kraju odkrywano regiony, w których ludność, na skutek germanizacji czy rusyfikacji, zapomniała języka ojczystego. Wobec takiej sytuacji ponownie potraktowano kulturę jako czynnik sprzyjający repolonizacji społeczeństwa.

Zwrócenie uwagi nie tylko na kwestie społeczne, ale też wysoką wartość muzyczną tworzonych kompozycji, polska kultura muzyczna zawdzięcza Karolowi Szymanowskiemu. On uwypuklił konieczność indywidualnego potraktowania wzorów ludowych oraz na właściwe włączenie ich w tkankę nowoczesnego języka muzycznego. Przykład takiego opracowania pozostawił m.in. w fortepianowych mazurkach.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Karol Szymanowski, „Mazurek op. 50” nr 11, AMFN, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Karol Szymanowski, „Mazurek op. 50” nr 11 i nr 16. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się żywiołowym charakterem.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Karol Szymanowski, „Mazurek op. 50” nr 16, AMFN, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Karol Szymanowski, „Mazurek fortepianowy” op. 50 nr 16. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się żywiołowym charakterem.

Dzięki Szymanowskiemu i jego hasłom: *Charakter muzyki jakiegokolwiek narodu nie zawsze sprowadza się mechanicznie do kwestii takich czy innych rytmów. Innymi słowy, ani cała polska muzyka nie jest utrzymana w rytmie mazurka, ani też cała muzyka utrzymana w rytmie mazurka wcale nie musi być typowo polska*, kompozytorzy mogli oswobodzić

kompozycje folklorystyczne z konieczności współuczestniczenia w kreowaniu stylu polskiego.

Pobierz pdf, klikając na przycisk „Pobierz załącznik”.

Karol Szymanowski, „20 Mazurków” op. 50, imsl.eu.pl

Folklorizm pozostał nurtem aktualnym także po II wojnie światowej. Popularność tego typu opracowań podyktowana była kolejną próbą zamachu na odzyskaną niedawno niepodległość oraz, wynikającą stąd, chęcią manifestowania narodowej tożsamości twórców. Lata 1945–1948 były czasem, kiedy po stratach okresu wojny i okupacji, wraz z reorganizacją życia artystycznego, kompozytorzy nawiązali do tradycji romantycznych, pozytywistycznych, koncepcji Szymanowskiego i popularnego w Europie nurtu folklorystycznego. Witold Lutosławski w celach edukacyjnych, wykorzystując polski folklor muzyczny, opracował na fortepian *Melodie ludowe* i *Bukoliki*, a Andrzej Panufnik stworzył *Sinfonię rustica* opartą na melodiach kurpiowskich.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Witold Lutosławski, „Bukoliki”, AMFN, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Witold Lutosławski, „Bukoliki”. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się żywiołowym charakterem.

Od 1949 r. na twórczość artystyczną coraz silniej oddziaływać zaczęła polityka państwa. Od twórców oczekiwano muzyki przystępnej, melodyjnej, opartej na folklorze – ludowego kolorytu i narodowego klimatu. Kompozytorzy potraktowali te wskazówki jako wytrych – jeśli wprowadzali do swoich kompozycji materiał ludowy, najczęściej zaopatrywali go w dość nowatorskie opracowanie. Uczynił tak m.in. Witold Lutosławski komponując *Koncert na orkiestrę*, którego cała tkanka melodyczna wyprowadzona jest z polskiej muzyki ludowej. Z tego czasu pochodzi także *IV Kwartet smyczkowy* Grażyny Bacewicz, opierający się na stylizacjach ludowych.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Grażyna Bacewicz, „IV Kwartet smyczkowy”, AMFN, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Grażyna Bacewicz, „IV Kwartet smyczkowy”. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się żywiołowym charakterem.

Zachęcam do obejrzenia przykładów muzycznych ilustrujących artykuł wybitnego muzykologa Adriana Thomasa, w którym autor odnosi się m.in. do inspiracji ludowych w Koncercie na orkiestrę Witolda Lutosławskiego:

<https://onpolishmusic.com>

Kiedy po okresie socrealizmu kompozytorzy zafascynowali się kierunkami awangardowymi, wydawało się, że nie wrócą do fascynacji folkloryzmem. W latach siedemdziesiątych XX w. ponownie sięgnęli jednak do folkloru, interpretując go jako materiał tak archaiczny jak [chorał gregoriański](#) (Wojciech Kilar), czy tworzywo muzyczne pozwalające na nałożenie na siebie różnorodnych stylistycznie przykładów melodycznych ([kolaż](#) u Zygmunta Krauzego).

Do folkloru odniesiono się także na gruncie muzyki rozrywkowej, a tu jednym z najlepszych przykładów okazała się płyta *ojDADAna* Grzegorza z Ciechowa.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Grzegorz z Ciechowa, „Piejo kury piejo”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Grzegorz z Ciechowa, Piejo kury, piejo. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się żywiołowym charakterem.

Zadania

Ćwiczenie 1

Węgierski kompozytor, który zainspirowany przez Zoltana Kodaly'a, prowadził badania nad muzyką ludową to:

☐ Bela Bartók

☐ Igor Strawiński

☐ Manuel de Falla

Ćwiczenie 2

Wskaż, z jakimi działaniami kojarzyć można termin *folkloryzm*:

☐ wykorzystanie wzorca ludowego jako materiału melodycznego kompozycji

☐ odtworzenie w audycji radiowej nagranych pieśni ludowych

☐ wykonanie pieśni lamentacyjnej podczas festiwalu folklorystycznego

☐ wykonanie pieśni lamentacyjnej podczas pogrzebu

Ćwiczenie 3

Zaznacz lata życia Karola Szymanowskiego

☐ 1882–1971

☐ 1882–1937

☐ 1881–1945

☐ 1882–1935

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj tytuły utworów do nazwisk ich twórców

Igor Strawiński

Mazurki

Karol Szymanowski

Bukoliki

Witold Lutosławski

Święto wiosny

Leoš Janaček

Jenufa

Ćwiczenie 5

Zaznacz zdania prawdziwe.

☐ Jednym z przykładów folkloryzmu w polskiej muzyce rozrywkowej jest płyta Grzegorza z Ciechowa *Pieją kury, pieją*.

☐ Premiera *Święta wiosny* Igora Strawieńskiego miała miejsce w 1913 roku.

☐ Witold Lutosławski nie wykorzystywał elementów folkloru w swoich utworach.

☐ Pierwszy okres twórczości Strawieńskiego nazywany bywa rosyjskim.

☐ Witalizm to jeden z kierunków w muzyce XX wieku.

Ćwiczenie 6

Kompozytorem, który wskazał nowoczesną wizję folkloryzmu był:

☐ Karol Szymanowski

☐ Wojciech Kilar

☐ Stanisław Moniuszko

☐ Witold Lutosławski

Ćwiczenie 7

Wskaż nazwiska polskich kompozytorów inspirowanych się folklorem:

☐ Krzysztof Penderecki

☐ Zygmunt Krauze

☐ Grażyna Bacewicz

Polecenie 1

Posłuchaj kompozycji *Krzesany* Wojciecha Kilara oraz *Aus aller Welt stammende* Zygmunta Krauze.

Zastanów się, czym różni się sposób wykorzystania folkloru w tych utworach.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

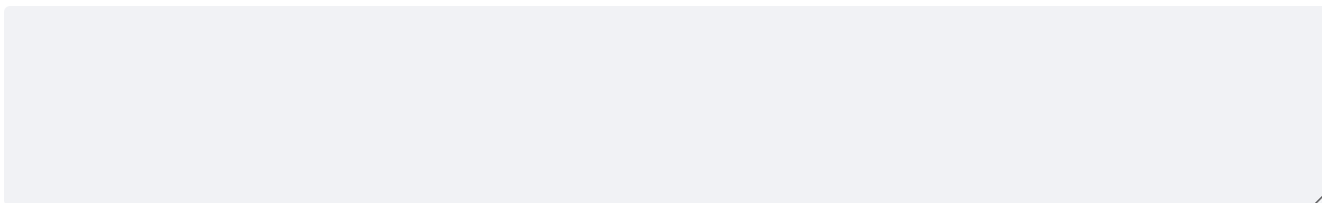
Wojciech Kilar, „Krzesany”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Wojciech Kilar, *Krzesany*. Kompozycja posiada umiarkowane tempo. Cechuje się tajemniczym charakterem.

[Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl](#)

Zygmunt Krauze, „Aus aller Welt stammende”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny: Zygmunt Krauze, *Aus aller Welt stammende*. Kompozycja posiada umiarkowane tempo. Cechuje się tajemniczym charakterem.

Słownik pojęć

Balet

widowisko teatralne z muzyką, w którym uczucia i emocje wyrażane są tańcem.

Chorał gregoriański

jednogłosowe, łacińskie pieśni liturgiczne średniowiecza.

Folkloryzm

kierunek w sztuce polegający na włączaniu w tkanę dzieła artystycznego elementów kultury ludowej.

Fonograf

skonstruowany przez Thomasa Edisona jeden z pierwszych przyrządów rejestrujących i odtwarzających dźwięki.

Kolaż muzyczny

tworzenie nowej kompozycji z połączenia różnych narracji muzycznych.

Koncert

gatunek muzyczny, którego istota zasadza się na współgraniu i współzawodniczeniu solisty (grupy solistów) i orkiestry; w dojrzałym baroku przyjął postać trzyczęściową o układzie temp: szybka-wolna-szybka.

Opera

sceniczne dzieło wokально-instrumentalne, w którym muzyka współgra z librettem.

Pentatonika

skala pięciodźwiękowa.

Przyśpiewka

żartobliwa piosenka ludowa niewielkich rozmiarów, śpiewana do melodii wykorzystujących rytm charakterystycznych dla danego regionu tańców.

Skale modalne

inaczej skale kościelne – porządek tonalny typowy dla muzyki średniowiecza i renesansu, oparty na ośmiu skalach (cztery główne i cztery plagalne) o różnorodnej strukturze.

Symfonia

orkiestrowy odpowiednik sonaty, jako samodzielny gatunek muzyczny przeznaczony do wykonania przez największy instrumentalny skład wykonawczy wypracowany w klasycyzmie; od czasów „IX Symfonii” Beethovena powstawać zaczęły także symfonie wokально-instrumentalne.

Tonalność dur-moll

porządek dźwiękowy wykorzystujący skale majorowe (durowe) i minorowe (molowe).

Witalizm

kierunek w muzyce XX w. wysuwający rytm na pierwszy plan w utworze muzycznym, często związany jest z folklorem.

Źródło:

encyklopedia.pwn.pl

Biblioteka muzyczna

⌵

⏮

▶

⏭

↺

0:001:32

🔊

1. HM-095-UM1

2. HM-095-UM2

3. HM-095-UM3

4. HM-095-UM4

5. 1

6. Wojciech Kilar, Krzesany

7. Zygmunt Krazue, Aus aller Welt stammende